

**Pr. lect. univ. dr. Mihai Roșu,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

ASPECTE ALE EDUCAȚIEI TINERILOR ÎN „DIDAHIILE” SFÂNTULUI ANTIM IVIREANUL

***Abstract:** The Holy Hierarch Antim of Iberia is a model of restless hierarch, who brought the Romanian language in the Holy Shrine of the Church and preached God's Word through words and deeds. Saint Antim's Didache (Teachings) represents a brave work that replaces the Cazania, which used to be read in the church, providing preachings that are almost "alive", very deeply connected to everyday life and which were meant to lash and correct aspects in contradiction with the Christian morality and social ethics. Even though there are no sermons addressing exclusively the young in his Didache, in some of his speeches there are thoughts and lessons that focus on the moral life of the young. Saint Antim's sermons were delivered in the church, where Christians of all ages were present. Saint Antim was a brilliant and skillful preacher who conveyed the message of Heavens' Kingdom to all believers regardless of their age, social or cultural status. His preachings are very easily received and understood by all people. Hence the timelessness and universal spiritual benefit of his sermons, available in any historical epoch.*

***Keywords:** Holy Hierarch Antim, Didache, young people, education, teachings.*

„Anul omagial al educației religioase a tineretului creștin ortodox” și „Anul comemorativ al Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul și al tipografilor bisericești” invită Biserica Ortodoxă la o mai atentă cercetare spirituală a problemelor tinerilor și a relațiilor lor cu tentațiile societății contemporane. Chiar dacă sunt unele provocări noi ale contemporaneității, mesajul Bisericii este mereu același: sfințirea și desăvârșirea omului, indiferent de contextul social și istoric în care se află. Biserica, prin glasul ierarhilor și al preoților ei, a reușit să propovăduiască și să transmită, în fiecare epocă, Evanghelia Mântuitorului

Hristos „pentru ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului ajungă” (I Tim. 2, 4).

Un ierarh al Bisericii noastre strămoșești, care a avut o contribuție majoră la introducerea limbii române în oficierea cultului bisericesc, pentru înțelegerea învățăturilor de credință și punerea acestora în practică, este Sfântul Martir Antim Ivireanul.

Scrierile Sfântului Antim răspund nevoilor spirituale atât ale clerului, cât și ale mirenilor. Toți credincioșii sunt chemați în egală măsură să transpună învățăturile și îndemnurile morale ale marelui Ierarh al Țării Românești în fapte, atitudini și gânduri zilnice, pentru ca astfel să poată deveni buni creștini ai Bisericii lui Hristos¹.

Didahiile²

Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul

Sfântul Antim este primul ierarh din istoria Bisericii Ortodoxe Române care se îndepărtează de textul vechilor cazanii spre predica pro-

---

1. Sfântul Antim Ivireanul, *Scrieri*, ediție îngrijită de arhim. Mihail Stanciu și prof. dr. Gabriel Ștrempel, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2016, p. 4.

2. Opera principală a Sfântului Antim Ivireanul, *Didahiile*, predici scrise și rostite între 1709 și 1716, nu s-a tipărit în timpul vieții autorului, desigur din cauza morții sale premature, ceea ce a împiedicat răspândirea lor și influența asupra literaturii imediat următoare. Manuscrisul original a fost descoperit la Mănăstirea Căldărușani, în anul 1881, de C. Erbiceanu, care l-a dăruit Academiei Române, unde se află inventariat cu nr. 549. Exact cu zece ani mai înainte, episcopul Melchisedec descoperise în biblioteca episcopului Dionisie din Buzău o copie de pe *Didahii*, terminată la 27 iulie 1781, de arhimandritul Grigore Deleanu, din mitropolia din București. Această copie înregistrată în Biblioteca Academiei cu nr. 524, a fost publicată de Ioan Bianu, în 1886, cu predicile grupate după sărbătorile la care au fost ținute. Doi ani mai târziu, C. Erbiceanu a dat o nouă ediție, după original, respectând ordinea predicilor din manuscris, dar reproducând textul ediției Bianu. În anul 1889, episcopul Melchisedec credea a fi descoperit un nou volum de predici al lui Antim Ivireanul care au fost publicate pe numele lui Antim Ivireanul, fără a se fi adus dovezi convingătoare asupra autorului. În anul 1915, P. V. Haneș publică *Didahiile* care au aparținut sigur lui Antim Ivireanul, în ordinea ediției lui Erbiceanu din 1888, dar cu gruparea separată a cuvântărilor funebre. Cele mai bune ediții cu studii introductive critice au fost cele publicate de Gabriel Ștrempel (1962, 1972, 1997 și 2016). Dintre numeroasele studii consacrate *Didahiilor*, menționăm pe cele ale: pr. prof. Alexandru Ciurea, *Antim Ivireanul predicator și orator*, în „B.O.R.”, an 74, 1956, nr. 8-9, p. 775-817, pr. prof. Dumitru Belu, *Predicile lui Antim Ivireanul*, în „M.A.”, an. 8, 1963, nr. 1-3, p. 188-212; Eugen Negrice, *Antim, logos și personalitate*, București, 1971, 262 p.

priu-zisă, legată de viața de toate zilele. Predicile sale sunt cunoscute sub numele de *Didahii* și au fost rostite la București sau Târgoviște. Se cunosc 28 de predici rostite la diferite sărbători din timpul anului bisericesc. Cinci la Duminica Floriilor, trei la Schimbarea la Față, câte două la: Nașterea Domnului, Adormirea Maicii Domnului, Sfinții Împărați Constantin și Elena, Tăierea-împrejur, Botezul Domnului, Întâmpinarea Domnului, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, Sfinții Arhangheli, Intrarea în Biserică, Duminica Vameșului și a fariseului și o predică despre pocăință. La aceste 28 de predici se adaugă, șapte cuvântări ocazionale: una la înscăunarea ca mitropolit, trei cuvântări funebre și trei cuvântări despre taina spovedaniei. Deci, întâlnim în predicile Sfântului Antim genurile de predici: predica propriu-zisă (sintetică), omilia (predica analitică), pareneza și panegiricul³.

Ca și alte lucrări ale sale, și în predici se poate sesiza că sfântul mitropolit era un om de mare cultură, pentru că cita nu numai din Sfânta Scriptură, ci și din numeroși Sfinți Părinți (Ioan Gură de Aur, Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Efrem Sirul, Ioan Damaschinul etc.) sau pomenea pe unii filosofi din antichitate.

„Secolul al XVIII-lea ne-a mai lăsat câteva cuvântări originale, panegirice, cuvântări la înmormântări sau la alte ocazii, dar nici una nu atinge strălucirea *Didahiilor* lui Antim Ivireanul, nici ca limbă, nici ca însușiri literare“⁴. Fiind strâns legate de societatea epocii, *Predicile* se remarcă printr-o expunere de o înaltă ținută morală, de o vibrație afectivă deosebită și printr-o pregnantă oralitate. Predicile scrise sau rostite de Sfântul Ierarh sunt autentice monumente lingvistice de mare însemnătate și valoare. Autorul *Didahiilor* nu a reușit numai să introducă limba română în cultul Bisericii, ci a mlădiat-o până într-atât, încât a adus-o la o formă rafinată, literară, capabilă să exprime adevăruri de credință de o mare finețe filosofică, dogmatică și de trăire autentică creștină, precum reiese din operele lui cu conținut dogmatic și moralizator⁵.

3. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Cultura teologică românească*, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011, p. 138.

4. Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române veche*, Editura Hyperion, Chișinău, 1992, p. 616.

5. Gabriel Ștrempel, *Introducere*, în Antim Ivireanul, „Opere“, Ed. Minerva, București, 1972, p. XXXV-LIX.

Criticul N. Cartoian sintetizează astfel importanța scrierilor Sfântului Antim: „Valoarea *Didahiilor* stă în calitatea planului în precizia ideii și a formei, în vioiciunea stilului și, mai ales în legătura lor cu societatea timpului”⁶. Opera Sfântului Antim se constituie ca o demonstrație a capacității plastice a limbii române făcută păturii boierești de către un străin. Lucrările sale predicatoriale, de o factură cu totul nouă în evoluția speciei la noi, sunt extraordinare ca substanță stilistică. Meritul autorului se deslușește în frumusețile reale pe care le deșteaptă din banala morală tradițională și din erudiția meticuloasă și moartă⁷.

Didahiile Sfântului Antim reprezintă o operă de atitudine în care autorul înlocuiește Cazania ce se citea în biserică, cu predica vie, legată de viața de toate zilele, menită să biciuiască și să îndrepte stările de lucruri ce contraveneau moralei creștine și eticii sociale⁸. Sfântul Antim a știut să-și adapteze predicile sale la realitățile vieții, la moravurile timpului, la nevoile și aspirațiile credincioșilor români.

Aspecte ale educației tinerilor în Didahiile Sfântului Antim

Ca un adevărat „vraciu al sufletelor”, Sfântul Antim subliniază calitățile și defectele societății pe care o călăuzea, și cu o dragoste creștinească nețărnută uneori, cu energie nebiruită alteori, caută să înfrâneze răul și să promoveze binele. Genul oratoriei religioase, tot atât de vechi ca creștinismul, a ajuns la teme, imagini și formule consacrate, care s-au impus și au trecut de la un predicator la altul. Atenția mitropolitului se îndreaptă însă, cu deosebită grijă, spre năravurile rele care duceau societatea românească a timpului său la decădere și pe care se străduia din răspuțeri să le stârpească.

În misiunea lui de păstor al sufletelor pe calea mântuirii, nu s-a lăsat niciodată mișcat de simpatii sau antipatii omenești sau de interese personale. Dacă s-a implicat, angajându-se în viața socială și poli-

---

6. Nicolae Cartoian, *Istoria literaturii române veche*, Editura Minerva, București, 1980, p. 410.

7. Eugen Negrici, *Antim Ivireanul – logos și personalitate*, Editura DU Style, București, 1977, p. 7.

8. Gabriel Ștrempel, *Introducere la volumul Antim Ivireanul*, „Opere”, p. VI.

tică a cetății, a făcut-o numai din dragoste pentru binele și mântuirea păstoriților săi, a Bisericii și a Țării care l-au adoptat și pe care le-a slujit cu devotament, până la martiriu⁹.

Chiar dacă în cuprinsul *Didahiilor* nu întâlnim predici în care să se adreseze într-un mod exclusiv tinerilor, totuși în cuvântările sale sunt unele gânduri și învățăminte care au în centrul atenției viața morală a tinerilor. Predicile Sfântului Antim au fost rostite în biserică unde erau credincioși de toate vârstele.

Sfântul Antim mărturisește că menirea lui a fost să-i învețe pe toți, indiferent de vârstă, „*să ascultați cele de bine și de folos, pentru că această ascultare nu o faceți mie, ci lui Hristos...*”¹⁰. Misiunea de a învăța și de a îndruma pe calea mântuirii pe toți credincioșii, indiferent de vârstă, a mărturisit-o Sfântul Ierarh din momentul instalării ca mitropolit al Ungrovlahiei. „*De n-ați știut până acum și de n-au fost nimeni să vă învețe, iată că acum veți ști că am treabă cu toți oamenii cât sunt în Țara Românească, de la mic până la mare și până la un copil de țâță afară de păgâni și de cei ce nu sunt de o lege cu noi...*”¹¹. În propovăduirea Cuvântului Evangheliei fiecare păstor are îndatorirea de a avea mare grijă de mântuirea fiecărui credincios ținându-se cont de vârsta fiecăruia, starea socială și starea morală a fiecărui om. „*Cu înțelepciune să păstorească pre oameni, dând învățătură fieștecăruia după vârsta și rânduiala lui, că precum sunt boalele de multe feluri și nu să pot vindeca tot cu un feliu de doftorii, așa nici cu un feliu de învățătură nu să pot odihni, nici nu să pot îndrepta toate firile omenești: că altă învățătură trebuie bărbatului și alta muerii; altă îndreptare trebuie bătrânului și alta tânărului; altă povățuire trebuie bogatului și alta săracului...*”¹². *Păstorul sufletesc este responsabil pentru mântuirea fiecărui credincios care i-a fost încredințat. „...ca pre niște oi de gâtul meu spânzură sufletele voastre și de la mine va să vă ceară pre toți*”¹³.

Păstorii au îndatorirea de a învăța, dar și de a muștra cu dragoste și blândețe, pentru îndreptarea celor rătăciți. „*Fieștecarele, după vârsta*

9. *Ibidem*, p. XXXIII-XXXIV.

10. *Ibidem*, p. 26.

11. *Ibidem*, p. 31.

12. *Ibidem*, p. 133.

13. *Ibidem*, p. 32.

sa și după rânduială... trebuie să-l odihnească cu învățătura, cu toiagul ce ține în mână adică stăpânirea și darul Duhului Sfânt....¹⁴. Credinciosul nu trebuie judecat sau certat, ci găsită modalitatea de a îndepărta păcatul și a readuce chipul strălucitor din om prin adumbrirea Duhului Sfânt în cadrul Tainei Sfintei Împărtășanii. Sfântul Antim prezintă căile pe care să le urmeze creștinul pentru a ajunge la mântuire.

Mântuirea este chemarea Bisericii adresată tuturor credincioșilor indiferent de vârstă sau de condiția socială. „Și acum datori suntem cu toți, de la mic până la mare, bărbat și muere, copii și fete, bătrâni și tineri, însurați și neînsurați să facem trei lucruri: să mergem fieștecine la duhovnicul său, să ne mărturisim păcatele... spuind cu îndrăzneală și fără de nici o temere, toate câte am făcut.¹⁵ ...A doua să postim, pentru că postul acesta iaste zeciuiala anului... căci precum nu sunt dulci bucatele fără de sare, așa nici postul fără de rugăciune¹⁶. Al treilea lucru, trebuiaște să facem milostenie¹⁷.

Prezența la sfânta biserică aduce mult folos duhovnicesc celor tineri, care în duminici și sărbători se împărtășesc de Cuvântul viu al Sfintei Evanghelii. Dacă nu reușim să ne ducem copiii la Sfânta Liturghie, măcar atunci când ne reîntoarcem de la sfânta Biserică, noi, părinții trupești și sufletești: „Să nu ieșim deșerți, ci să facem cum face ariciul că, după ce merge la vie, întâi se satură el de struguri și apoi scutură vița de cad broboanele jos și să tăvălește pre dânsele de se înfing în ghimpii lui și duce puilor. Așa să ducem și noi, fiștecine, pre la casele noastre, copiilor și celor ce n-au mers la biserică, din cuvintele ce am auzit din Sfânta Evanghelie... ca să-i hrănim și pre dânșii cu hrana cea sufletească¹⁸ pentru ca astfel să fim „râvnitori și nelenevoși la poruncile Lui¹⁹. Fiecare vom fi judecați nu numai pentru faptele săvârșite, dar și pentru ceea ce puteam face și nu am făcut.

Sântul Antim laudă și prețuiește în predicile sale fecioria tinerilor care este de mare preț întrecând orice virtute și este mai de preț de-

14. *Ibidem*, p. 133.

15. Antim Ivireanul, *Didahiile*, Editura Litera Chișinău, 1998, p. 98.

16. *Ibidem*, p. 100.

17. *Ibidem*, p. 102.

18. *Ibidem*, p. 74.

19. *Ibidem*, p. 83.

cât orice comoară: „*iaste mai cinstită decât toate avuțiile ce sunt ascunse supt munți sau decât toate cele care ocolesc toată lumea*”²⁰. În predica de la Sfântul Ierarh Nicolae, Sfântul Antim prezintă milostivirea „celui ce a fost chip al blândeții”, cum a ajutat cele trei fete pentru a nu cădea în mrejele desfrânării și de a păstra cămașa sfântă și curată a fecioriei.

De asemenea, cinstirea părinților trupești sau sufletești este deseori subliniată de Sfântul Antim. „*Să cinstim pe părinții noștri, atâta pre cei ce ne-au născut, cât și pre cei sufletești, care sunt cuvioșii, călugării și cucernicii preoți.*”²¹ Împlinind astfel porunca a cincea din *Decalog* și a treia din *Poruncile Bisericești*. Păcatul și fărădelegea au fost biciuite cu puterea cuvântului de Sfântul Antim. „*...pre părinții noștri îi ocărâm și-i batem; pre bătrâni îi necinstim, pre domni și pre boieri îi blestemăm, pre arhieriei nu-i ținem într-o nimic, pre călugări îi clevetim, pre preoți îi ocărâm....*”²². Aceste păcate înfierate de Sfântul Antim în cuvântările sale sunt de actualitate și astăzi. În unele familii, unde nu mai există respect și dragoste între părinți și copii, iar criteriile valorice ale societății sunt reprezentate de bunurile materiale și nu de starea morală și duhovnicească a omului, se întâmplă aceleași lucruri ca cele prezentate de Sfântul Antim.

Sfântul Ierarh îndeamnă și se roagă ca părinții, indiferent de starea materială sau socială, să închine un copil din propriile familii slujirii lui Dumnezeu, ca preot sau călugăr, pentru ca astfel slujitorii lui Dumnezeu să fie mai mulți și mai bine pregătiți pentru propovăduirea Evangheliei Mântuitorului Hristos. „*Vedeți dară, acum, pohtă și dragoste creștinească, vedeți căldura din inimă, vedeți râvna. Cine se află acum, pre aceste vremuri, au din cei bogați au din cei săraci, măcar de ar avea 100 de feciori, să închine unul lui Dumnezeu*”²³. Misiunea slujirii preoțești este „*să învrednicească pre toți de obște să petreacă toată viața cinstită, curată și fără de prihană*”²⁴.

Toate aceste îndemnuri și sfaturi adresate creștinilor din Biserică, întăresc convingerea că sfântul Antim a fost un iscusit predicator care

20. *Ibidem*, p. 53.

21. *Ibidem*, p. 57.

22. *Ibidem*, p. 29.

23. *Ibidem*, p. 53.

24. *Ibidem*, p. 25.

a transmis mesajul împărăției cerurilor tuturor credincioșilor indiferent de vârstă, stare socială sau culturală. Predicile sale sunt foarte ușor de recepționat și de înțeles de toți oamenii. De aici rezultă actualitatea și folosul duhovnicesc al predicilor sale universal valabile în orice epocă istorică.

Concluzii

Valoarea *Didahiilor* Sfântului Antim Ivireanul stă în claritatea planului, în precizia ideii și a formei și în vioiciunea stilului, dar mai ales în legătura lor cu societatea timpului. Este o predică vie pentru contemporanii săi. *Didahiile* sale ne dezvăluie, cu multă căldură, colțuri interesante din patriarhala viață românească de altădată, care cu toată simplitatea ei, avea și trăsături etice, pline de duiosie.

Predica Sfântului Antim, rostită de la înălțimea amvonului mitropoliei și adresată de la domn, până la oamenii din popor, răspundea unei faze în care măsura, bunul-simț, corectitudinea fuseseră izgonite din sufletele oamenilor de jafurile veroase, de incorectitudinea morală, de intrigile și calomniile nesfârșite. De aceea, el compătimizește poporul, țara, pentru „necazurile ce ne vin de la cei din afară, jafurile, robiile, dările cele grele și nesuferite“. Aproape nu este predică în care să nu se vorbească de „scârbele și nevoile ce ne-au împresurat“, „toți pățimesc, toți sunt în scârbe, toți suspină sub jugul cel greu al nevoiei“. Strigătul cel mai dureros îl scoate Antim când constată, cutremurat, că însăși ființa întregului neam era în primejdie: „Noi suntem cu toții, carii pățimim atâtea scârbe nesuferite și stăm în cumpene să perim de nevoi, de nenorociri“²⁵.

Didahiile Sfântului Antim evidențiază și contribuția sa remarcabilă la dezvoltarea limbii române. Criticul literar George Călinescu notează că „Antim e un orator excelent și un stilist desăvârșit, are darul de a izbi imaginația, are suavitate și exaltare lirică“²⁶. În tratatul de *Istoria literaturii române* (București, 1962, p. 419), se arată că „niciodată până

---

25. Augustin Păunoiu, *Geniul limbii române, descoperit în predica mitropolitului Antim*, în „Ziarul Lumina“ din 26 septembrie 2011.

26. George Călinescu, *Istoria literaturii române*, București, Editura pentru literatură, 1968, p. 19.

atunci nu le-a fost dat celor de față, domn, boieri, episcopi și preoți, să asculte un cuvânt mai cald, mai înălțător, mai poetic, mai elocvent, ca cel pe care georgianul Antim l-a pronunțat în românește. Procedeele sale stilistice, comparațiile și metaforele, imaginile plastice și epitetele îl așază printre marii scriitori ai literaturii noastre medievale“. Raportată la aspectul general al limbii literare din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, limba lui Antim are la bază exprimarea populară și impresionează prin claritate, prin expunerea curgătoare și prin naturalețe. Spre deosebire de Sfântul Dosoftei, Sfântul Antim nu se lasă furat, decât foarte rar, de sintaxă și de lexicul izvoarelor grecești (sau slavone). Datorită acestor calități, el poate fi numit, cu drept cuvânt, ctitor al limbii liturgice românești și unul dintre întemeietorii oratoriei religioase la români. Nu putem încheia fără aprecierea scriitorului Mihail Sadoveanu, care spune despre Sfântul Antim că a adus limba română la altar și că a fost „cea mai frumoasă dintre a tuturor cărțurilor epocii“²⁷.

---

27. Mihai Săsăujan, *Sfântul Ierarh Antim, Ivireanul cu suflet de român*, în „Ziarul Lumina“ din 27 septembrie 2009.